

RYSZARD POZNAŃSKI

Ocena metod i zasad gospodarowania w Lasach Państwowych w minionym dwudziestoleciu

Evaluation of the methods and principles of forest management in the State Forests in the past two decades

ABSTRACT

Poznański R. 2013. Ocena metod i zasad gospodarowania w Lasach Państwowych w minionym dwudziestoleciu. Sylwan 157 (4): 298-305.

The adopted rotation age and prescribed cut are found not to be fully respected at any stage of regulation, planning and implementation of cutting plans. As a result, timber, the main crop in forestry, is not uniform in terms of rotation age and fails the adopted criteria of crop maturity. Protective forests are not subject to management unless cut determination derives from silvicultural needs, without specifying the criteria for these needs. The level of cuts subjectively determined by quality control inspectors is not respected in forest management practice and should be recommended for use in the forests administered by the State Forests.

KEY WORDS

rotation age, allowable cut, cut determination by silvicultural needs, forest management planning, location of cutting sites, ecological forest management

ADDRESSES

Ryszard Poznański – e-mail: r.poznanski@ur.krakow.pl

Katedra Urządzania Lasu; Uniwersytet Rolniczy w Krakowie; Al. 29 Listopada 46; 31-425 Kraków

Wstęp

Od ponad 20 lat w lasach gospodarczych system regulacji rozmiaru użytkowania rębego oparty jest na metodzie dojrzałości. W lasach ochronnych działalność gospodarczą i ochronną oparto na tzw. etatach według potrzeb hodowlanych. W lasach obu kategorii rozmiar użytkowania przedrębego ustala się orientacyjnie i łącznie dla wszystkich drzewostanów przedrębnych w obrębie. Przyjęte wówczas zasady są stosowane w Lasach Państwowych do dziś [Instrukcja... 2003].

W minionym dwudziestoleciu na prowadzenie przez Lasy Państwowe gospodarki leśnej znaczny wpływ miała Konferencja ONZ w Rio de Janeiro w 1992 roku (tzw. Szczyt Ziemi), gdzie sformułowano główne zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju (Agenda 21). Przetransferowano je potem na kraje europejskie na Konferencjach Ministrów Ochrony Lasów w Helsinkach (1993), Lizbonie (1998), Wiedniu (2003) i Warszawie (2007). Poszczególne kraje zobowiązały się do wypracowania szczegółowych zasad i kryteriów trwałego i zrównoważonego rozwoju. W Polsce znalazło to odzwierciedlenie w ustawie o lasach z 1991 roku i wynikających z niej rozporządzeniach Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych oraz w szczegółowych zasadach prowadzenia gospodarki leśnej zapisanych w Instrukcji Urządzania Lasu, Instrukcji Ochrony Lasu i Zasadach Hodowli Lasu.

Celem opracowania jest ocena zasad i metod prowadzenia gospodarki leśnej w Lasach Państwowych w minionym dwudziestoleciu.

Ocena zasad postępowania w lasach gospodarczych

Podstawowym narzędziem realizacji polityki leśnej państwa jest wyznaczający cel produkcji wiek rębności. Służy on do podziału wszystkich drzewostanów na dwie kategorie (rębne i przedrębne) oraz stanowi podstawę regulacji rozmiaru użytkowania rębego metodą dojrzałości. Za kryterium dojrzałości przyjmowano przeciętny wiek rębnej dojrzałości technicznej, ustalany dla panujących gatunków drzew w obrębie lub gospodarstwie i zatwierdzany przez właściwego ministra [Instrukcja... 2003]. Obecnie wiek rębności ustala się jako wartość średnią na podstawie kilkunastu różnych wartości. Obejmują one „*wiek rębności zatwierdzony decyzją Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego w 1979 roku, wiek rębności wraz z przyczynami zmian z 2003 roku, wiek dojrzałości najwyższej wydajności z tablic zasobności i przyrostu drzewostanów, wiek rębności z okresu gotowości drzewostanów do odnowienia, przeciętnego wieku do odnowienia, propozycji RDLP zmian wieku rębności, wieku rębności uwzględniającego przyrodnicze warunki produkcji, stan zdrowotny drzewostanów, stan zasobów drzewnych, dynamikę bieżącego przyrostu miąższości, cykl rozwojowy lasu, funkcję pełnioną przez las oraz przewidywany wpływ zmian wieku rębności na etatowe możliwości użytkowania rębego*” [Głaz 2004]. Ustalany w ten sposób wiek rębności wskazuje już tylko na nieokreśloną średnią dojrzałość, a nie na dojrzałość rębną techniczną, ustawowo stanowiącą cel gospodarowania.

W zależności od aktualnych potrzeb, wiek rębności ulegał podwyższaniu w latach 1980-2003 oraz obniżaniu w latach następnych. Tendencję do podwyższenia uzasadniano potrzebami ochrony przyrody w lasach. Błądność powyższych wówczas decyzji potwierdził później Szujewski [2003], stwierdzając, że „*od początku lat 70. do tej pory uważaliśmy, że zwiększenie wieku rębności jest korzystne dla bogactwa lasów, a obecnie doświadczenie pokazuje, że może być odwrotnie*”. Przyczyniło się to do ograniczenia wielkości zbioru drzewostanów dojrzałych przeznaczanych do wyrębu oraz do obniżenia stanu zdrowotnego i sanitarnego oraz stabilności drzewostanów. Wydłużenie wieku rębności dla drzewostanów świerkowych w Beskidzie Żywieckim i Śląskim do 120 (130) lat było jedną z przyczyn ich rozpadu i powstania kłęski ekologicznej w tamtejszych lasach [Szabla 2004; Informacja... 2006].

System regulacji rozmiaru użytkowania rębego w lasach gospodarczych oparty jest na metodzie dojrzałości, a optymalnego wyboru etatu dokonuje się za pomocą etatu zrównania średniego wieku. Już od początku wprowadzenia do praktyki tego systemu w roku 1980 nie respektowano optymalnie wybranego etatu, a do realizacji przyjmowano taki miąższościowy rozmiar, jaki był możliwy do zlokalizowania, zgodnie z wymogami modeli lasu normalnego odnośnie porządku czasowego i przestrzennego. Stwierdzono wówczas, że w obrębach z przewagą drzewostanów w młodszych i w średnich klasach wieku (średni wiek drzewostanów wynosił wówczas 47 lat), optymalnie wybrany etat rębny (na ogół dotyczyło to maksymalnego etatu dojrzałości) nie mógł być zrealizowany w drzewostanach rębnych i przeszlorębnych, zgodnie z wymogami przyjętego modelu. Do realizacji przeznaczano więc z reguły mniej od etatu optymalnego, tj. wielkość niższą od nadwyżki przyrostu miąższości nad rozmiarem użytkowania przedrębego. Obecnie w Lasach Państwowych przeważają drzewostany w wieku powyżej 80 lat, zajmujące 28% powierzchni (średni wiek drzewostanów wynosi 61 lat), a optymalnie wybrany etat rębny na ogół dotyczy minimalnego etatu dojrzałości i mógłby być już zlokalizowany w całości w drzewostanach przeszlorębnych. Jednakże z uwagi na nagromadzenie się starodrzewi na wielu dużych łącznych powierzchniach, modelowe możliwości zlokalizowania w przestrzeni optymalnie wybranego etatu rębego nie są w pełni realne. Już przed 30 laty zaprzestano więc respektowania optymalnie wybranego etatu rębego, a rozmiar realizowanego użytkowania uzależniano od możliwości zlokalizowania cięć w przestrzeni według modelu lasu normalnego oraz ze względu

na ograniczenia hodowlane i zakazy wynikające z ekologizacji gospodarki leśnej. W ten sposób rozpoczął się trwający do dziś proces starzenia się drzewostanów.

Stosowany w lasach gospodarczych system ustalania rozmiaru użytkowania rębego jest obciążony wadami, których nie można wyeliminować, tkwią one bowiem we właściwościach jego składowych. Etat dojrzałości oparty jest na kryterium dojrzałości rębnej, a etat zrównania średniego wieku – na kryterium trwałości lasu jako elementu zastępczego. Te dwa etaty nie uwzględniają trzeciego kryterium regulacji, jakim jest ład przestrzenny, szczególnie istotny w lasach o słabo uporządkowanym lub przypadkowym przestrzennym rozmieszczeniu drzewostanów. Stanowiąca podstawę tego systemu metoda dojrzałości wywodzi się z teorii lasu normalnego i zmierza do osiągnięcia względnej równomierności użytkowania rębego w drzewostanach dojrzałych do wyrębu, z ostatniej lub z dwóch ostatnich klas wieku. Lokalizowanie cięć rębnych zgodnie z modelem lasu normalnego spowodowało, że do wyrębu przeznaczano się niewielki zbiór drzewostanów dojrzałych, co przyczyniło się do ograniczenia użytkowania rębego drzewostanów dojrzałych i ich nagromadzania się [Poznański 2009].

W praktyce urządzania lasu na żadnym z etapów regulacji, planowania i wykonania planu cięć nie respektuje się w pełni przyjętego wieku rębności i wybranych wartości etatu rębego [Poznański 2003, 2005, 2008]. W rezultacie surowiec drzewny nie jest jednolity ze względu na dojrzałość rębną i nie odpowiada przyjętym kryteriom dojrzałości plonu. Dalsze wykorzystywanie wieku rębności jako narzędzia realizacji polityki leśnej państwa oraz do podziału drzewostanów na rębne i przedrębne i w regulacji rozmiaru użytkowania rębego za pomocą metody dojrzałości jest więc nieuzasadnione.

Znaczny wpływ na planowanie i wykonanie cięć użytkowania rębego w minionym dwudziestoleciu wywarły wymogi hodowlane oraz nakazy i zakazy wynikające z ekologizacji gospodarki leśnej [Zarządzenie... 1995, 1999]. Ograniczenia powierzchni zrębów zupełnych (zwłaszcza dla drzewostanów sosnowych) do 4 ha i wydłużenia nawrotów cięć powyżej 4 lat nie uzasadniają wyniki badań i doświadczenia praktyczne. Wymogi pozostawiania na zrębach od 5% do 10% powierzchni drzewostanów do ich całkowitego rozpadu są kwestionowane w Polsce i w Europie [Zajączkowski 2002]. Nie ustalono dotychczas wielkości normy martwego drewna do pozostawienia w lasach. Zalecane w zasadach ekologizacji gospodarki leśnej wydłużanie okresów odnowienia nie zawsze jest korzystne. Pozostawienie przeredzonych drzewostanów poza ustalony okres odnowienia, bez respektowania biologicznych wymagań hodowanych odnawianych gatunków drzew, skazuje je na szkody od wiatrów wywalających, opieńki, korników itp. Przyczynia się dodatkowo do zniszczenia istniejących odnowień z powodu szkód od wiatrolomów i usuwania starodrzewu. W drzewostanach w okresie odnowienia 30% miąższości planowanej do usunięcia obejmowano cięciami uprzątającymi, połowę – cięciami odsłaniającymi o intensywności 50%, a tylko 20% – cięciami o intensywności 30% [Poznański i in. 1999]. Z nieznanymi powodów rozmiar tych cięć nie zależał od przyjętych długości okresu odnowienia i od wielkości pokrycia powierzchni odnowieniem. Kumulowanie się drzewostanów w okresie odnowienia i wydłużanie tych okresów w lasach świerkowych w Beskidzie Żywieckim i Śląskim było jedną z przyczyn klęski ekologicznej w tych lasach [Szabla 2004; Informacja... 2006].

Gospodarowanie lasami gospodarczymi w minionym dwudziestoleciu według przyjętych metod i zasad spowodowało, że użytkowaniem zrębami zupełnymi obejmowano średnio 25% powierzchni i miąższości drzewostanów rębnych i przeszłorębnych, a zrębami częściowymi odpowiednio 25% i 30% drzewostanów poza okresem odnowienia. Równocześnie nie użytkowano wszystkich drzewostanów zaprojektowanych do wyrębu w planie cięć, ale inne w nim nieujęte [Poznański 2003, 2008]. Planowe cięcia rębiami zupełnymi wstrzymywano średnio na

31% powierzchni i 20% miąższości, a rębniami częściowymi – na 33% i 20% w drzewostanach poza okresem odnowienia oraz na 14% powierzchni i miąższości w drzewostanach w okresie odnowienia. Jednocześnie wykonywano cięcia pozaplanowe rębnią zupełną średnio na 15% powierzchni i 21% miąższości zaplanowanych do wycięcia, a rębnią częściową – na 10% i 13% w drzewostanach poza okresem odnowienia oraz na 4% powierzchni i miąższości w drzewostanach w okresie odnowienia. Wstrzymywanie planowych cięć rębnych oraz wykonywanie pozaplanowych wycięć rębniami zupełnymi i częściowymi wynikało w większości z działalności gospodarczej leśników, a w mniejszym zależało od losowych czynników przyrodniczych [Poznański 2003, 2008].

Według zarządzających Lasami Państwowymi regulacja wielkości zasobów drzewnych nie stanowi obecnie celów priorytetowych, którymi są „*zachowanie i sprzyjanie różnorodności biologicznej, dbałość o zdrowie oraz stabilność drzewostanów*” [Czuba 2003, 2005]. Jednak nie przedstawiono dowodów na to, że regulacja wielkości zasobów drzewnych stanowi utrudnienie w realizacji przyjętych priorytetów oraz że bez działalności regulacyjnej będzie można je zrealizować. Realizacja nowo przyjętych priorytetów nie zabezpieczy jednak ustawowych wymogów i celów strategicznych leśnictwa, tj. „*zachowania trwałości lasu i ciągłości jego użytkowania, przez kształtowanie pożądanej budowy lasu i jego stabilności oraz odpowiednią regulację wielkości zasobów drzewnych*” [Ustawa... 1991].

Błędy w zasadach prowadzenia gospodarki leśnej w Lasach Państwowych w ubiegłym dwudziestolecu wynikają w bardzo dużym stopniu z odnoszenia wyników gospodarowania do dziewiętnastowiecznej teorii i modeli lasu normalnego. Za poziom odniesienia przyjmuje się „normalny układ powierzchni klas wieku” oraz „potencjalną miąższość drzewostanów” z tablic zasobności i przyrostu drzewostanów. Na tej podstawie stwierdzono, że obecny układ powierzchni w klasach wieku nie odpowiada normalnemu, ze względu na zbyt mały udział pierwszej i najstarszej klasy wieku oraz ze względu na niższą zasobność rzeczywistą w każdej klasie wieku w odniesieniu do tablic zasobności. W odniesieniu do pozyskania drewna dąży się do utrzymania równomiernego, tj. „normalnego”, tempa użytkowania drewna w dziesięcioleciu, co ma zasadniczy i negatywny wpływ na rozmiar użytkowanie lasów państwowych w ostatnim dwudziestolecu [Wyniki... 2009]. Realizowanie celów zgodnych z modelami lasu normalnego jest rozbieżne z gospodarowaniem w sposób trwały i zrównoważony. Przyjęty sposób porównywania tłumaczy się w Lasach Państwowych „*brakiem modelu trwale zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej*” [Czuba 2003]. Faktycznym powodem jest porównywanie wyników gospodarowania z normatywnymi lasu normalnego, a nie z normami rozwojowymi [Poznański 2004]. Od ponad 100 lat wiadomo, że założenia teorii lasu normalnego o charakterze ekonomicznym i przyrodniczym są błędne oraz że w gospodarczej i w przyrodniczej rzeczywistości leśnictwa nie występowały i nie występują gospodarstwa o cechach zgodnych z tą teorią i jej modelami [Rutkowski 1989].

Ocena zasad postępowania w lasach ochronnych

Lasy ochronne nie są objęte procesem regulacji urzędniowej, a działalność w nich oparta jest na tzw. etacie według potrzeb hodowlanych, stanowiącym „*sumę miąższości drzew przewidzianych we wskazaniach gospodarczych do użytkowania rębnego w najbliższym dziesięcioleciu*” [Instrukcja... 2003]. Etat ten nie został zdefiniowany i nie podano kryteriów hodowlanych określających te potrzeby. Lasy Państwowe, wprowadzając do praktyki ten typ etatu, nie dokonały oceny możliwości respektowania faktycznych potrzeb hodowlanych i ochronnych drzewostanów. Postawiono taksatorom niewykonalne dla nich zadanie określenia wielkości potrzeb hodowlanych w najbardziej zróżnicowanych wiekowo, gatunkowo i grubościowo lasach ochronnych,

specjalnych i przerębowych. Ustalany przez taksatora etat według potrzeb hodowlanych nie jest respektowany w praktyce gospodarczej i nie zapewnia utrzymania trwałości tych lasów. Tak więc nie powinien być nadal zalecany do stosowania w Lasach Państwowych [Poznański 2009].

W Polsce nie ma lasów pełniących tylko jedną funkcję. Nasze lasy są wielofunkcyjne, spełniające w różny sposób zadania gospodarcze, przyrodnicze i społeczne. Mimo to, istniejący podział lasów na gospodarcze i ochronne utrwała w świadomości społeczeństwa przekonanie, że w Lasach Państwowych prowadzi się dwa typy gospodarki: ukierunkowaną na produkcję drewna i na ochronę lasów oraz że lasy gospodarcze powinny być bardziej intensywnie użytkowane od chronionych [Szujecki 2003]. W minionym dwudziestolecium udział lasów ochronnych wzrósł z 40 do około 48% powierzchni Lasów Państwowych [Wyniki... 2009]. Wprowadzenie na ponad 35% powierzchni Lasów Państwowych programu Natura 2000 powiększyło już istniejące strefy ochronne tak w lasach gospodarczych, jak i ochronnych. Dalsze ograniczenia w gospodarowaniu lasami i w ich użytkowaniu powodowane jest wprowadzaniem do lasów nowej formy ochrony biernej w postaci tzw. powierzchni referencyjnych, co już wzbudziło sprzeciw leśników w kraju i zagranicą [Zająchkowski 2002]. Powiększanie obszarów chronionych w lasach wpływa w istotny sposób na kumulowanie się drzewostanów przestarzałych, gnijących i rozpadających się. Dotyczy to zwłaszcza jednowiekowych drzewostanów sosnowych i świerkowych, a szczególnie tych rosnących na niewłaściwych siedliskach. Coraz wyraźniej zagraża to prowadzeniu trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej [Czuba 2003, 2005]. Stwierdzono, że „*zgnilizna w największym zakresie obniżyła jakość drewna w drzewostanach starszych, przeszłorębnych*” oraz że „*zaawansowany wiek drzewostanów (...) wywiera znaczny wpływ na degradację drewna na pniu*”.

Spełnianie przez las funkcji ochronnych i społecznych nie musi oznaczać zakazu ich użytkowania, jeżeli tylko ustalony rozmiar nie zagraża utracie jego trwałości. Nie należy więc w sztuczny sposób ograniczać użytkowania lasów ochronnych. Zagrożeniem dla trwałości istnienia lasów różnych kategorii ochronności może być natomiast pełnienie przez nie takich funkcji, które mogą spowodować zachwianie dynamicznej równowagi pomiędzy procesami odnawiania, przeżywania i ubywania drzew i drzewostanów na płaszczyźnie gospodarstwa leśnego [Poznański 2004].

Wstrzymywanie i zakaz eksploatacji nieodnawialnych zasobów surowcowych, np. złóż metali, węgla, piasku, kamienia itp., z pewnością zapewni im pełną ochronę i zachowa pozostające rezerwy dla przyszłych pokoleń. Natomiast zakaz i ograniczanie użytkowania odnawialnych zasobów drzewnych nie przyczyni się do ich ochrony, a doprowadzi do zniszczenia tych zasobów. Zasoby drzewne są bowiem dobrem odtwarzalnym, a przez użytkowanie leśnicy regulują proces odnawiania/odmładzania lasu, dostarczając przy tym społeczeństwu należnego mu głównego plonu – surowca drzewnego. Dalsze hodowanie spróchniałych drzewostanów oraz doprowadzanie ich do biologicznego rozpadu nie jest celem gospodarowania w leśnictwie, a błędów popełnianych w gospodarowaniu ekosystemami leśnymi nie da się szybko i łatwo naprawić.

Podsumowanie

Od ponad 20 lat regulacja rozmiaru użytkowania rębego w lasach gospodarczych oparta jest na metodzie dojrzałości, a w lasach ochronnych na tzw. etacie według potrzeb hodowlanych. Rozmiar użytkowania przedrębego w lasach obu kategorii ustala się orientacyjne dla wszystkich drzewostanów przedrębnych łącznie.

Wiek rębności stanowi cel produkcji i podstawowe narzędzie polityki leśnej państwa, a w regulacji rozmiaru użytkowania rębego metodą dojrzałości służy do podziału drzewostanów na rębne i przedrębne. Za kryterium dojrzałości przyjmowano dotychczas przeciętny wiek dojrzałości technicznej, ustalany dla panujących gatunków drzew w obrębie. Obecnie ustala się go

jako wartość średnią na podstawie kilkunastu różnych przesłanek. Tak ustalane wartości nie wyrażają już żadnej zdefiniowanej dojrzałości rębnej, ale służą nadal do regulacji rozmiaru użytkowania rębnego. Na żadnym z etapów regulacji, planowania i wykonania planów nie respektuje się w pełni przyjętego wieku rębności i wybranych etatów rębnych. W rezultacie surowiec drzewny nie jest jednolity ze względu na dojrzałość rębna i nie odpowiada przyjętym kryteriom dojrzałości plonu. Wykorzystywanie nadal tak ustalanego wieku rębności nie jest uzasadnione. Stosowany obecnie w lasach gospodarczych system ustalania wielkości użytkowania rębnego jest obciążony wadami. Stosowane etaty dojrzałości i zrównania średniego wieku nie uwzględniają ładu przestrzennego, szczególnie istotnego w Lasach Państwowych. Dalsze stosowanie systemu regulacji opartego na metodzie dojrzałości i lokalizacji użytkowania rębnego według modelu lasu normalnego utrudnia prowadzenie gospodarki leśnej według zasad trwałości i zrównoważonego rozwoju.

Lasy ochronne od ponad 20 lat nie są objęte procesem regulacji urzędniowej, a działalność w nich oparta jest na tzw. etacie według potrzeb hodowlanych. Lasy Państwowe nie dokonały oceny jego przydatności i nie zweryfikowały wpływu na respektowanie faktycznych potrzeb hodowlanych drzewostanów. Ustalany przez taksatorów etat nie jest respektowany w praktyce, nie wyraża więc potrzeb hodowlanych i nie powinien być nadal zalecany do stosowania. Wprowadzenie nowej formy ochrony biernej w postaci powierzchni referencyjnych oraz objęcie ponad 35% powierzchni Lasów Państwowych programem Natura 2000 spowoduje dalsze ograniczenia w gospodarowaniu lasami i w ich użytkowaniu. Objęcie przed 20 laty gospodarki Lasów Państwowych zasadami ekologizacji bezpośrednio wpłynęło na treść sporządzanych planów cięć użytkowania rębnego i na efektywność jego wykonania oraz przyczyniło się do ograniczenia użytkowania i nagromadzenia drzewostanów rębnych i przeszłorębnych. Gospodarowanie według tych metod i zasad przyczyniło się do trwającego do dziś procesu ciągłego starzenia się drzewostanów, co stanowi obecnie bardzo duże zagrożenie dla zdrowotności i stabilności drzewostanów, a także utrudnia utrzymanie trwałości i zrównoważony rozwój lasów.

Obecnie celem priorytetowym Lasów Państwowych jest zachowanie i sprzyjanie różnorodności biologicznej oraz dbałość o zdrowie i stabilność drzewostanów. Rezygnacja z działań regulacyjnych jest sprzeczna z ustawowym obowiązkiem zachowania trwałości lasu i ciągłości jego użytkowania. Celem gospodarowania w leśnictwie nie jest hodowanie spróchniałych drzew, ale prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej. Priorytetem polityki leśnej państwa jest zachowanie wielofunkcyjności lasów i ich wszechstronnej użyteczności. Istota nowoczesnego gospodarowania w leśnictwie tkwi nie w zakazie użytkowania i biernej (konserwatorskiej) ochronie, ale w regulowanej przez leśnika relacji pomiędzy wzajemnie ze sobą powiązаныmi procesami odnawiania, przeżywania i ubywania drzew i drzewostanów. Wstrzymywanie i zakaz eksploatacji nieodnawialnych zasobów surowcowych zapewni im pełną ochronę i zachowa pozostające rezerwy dla przyszłych pokoleń, natomiast zakaz i ograniczanie użytkowania odnawialnych zasobów drzewnych doprowadzi lasy do nieuchronnej śmierci.

Lasy państwowe są dobrem społecznym, a leśnicy tylko sprawują nad nimi zarząd, mając za zadanie zabezpieczenie ich trwałości istnienia oraz możliwości spełniania różnych funkcji, w tym użytkowania lasu obecnie i w przyszłości. W związku ze stałym wzrostem zasobów drzewnych i starzeniem się drzewostanów istnieje pilna potrzeba równoważenia istniejącej i pogłębiającej się nierównowagi między podażą a popytem na drewno. Przed zarządzającymi Lasami Państwowymi stoi więc do rozstrzygnięcia poważny dylemat określenia granicy wzrostu starzenia się drzewostanów i zasobów drzewnych oraz warunków do prowadzenia trwałej gospodarki leśnej w sposób zrównoważony w przyszłości.

Literatura

- Czuba M. 2003. Urządzanie lasu. PWRiL. Warszawa.
- Czuba M. 2005. Możliwości pozyskania surowca drzewnego w Lasach Państwowych – stan obecny i prognoza na najbliższe lata. Biblioteka leśniczego 213.
- Głaz J. 2004. Analiza wartości i procedury ustalania wieków rębności w PGL LP oraz propozycje nowych rozwiązań w tym zakresie. IBL, Warszawa.
- Informacja o stanie lasów Beskidu Śląskiego i Żywieckiego. 2006. Zagrożenia trwałości lasów w Beskidach, czynniki sprawcze i działania zapobiegawcze. Ustroń-Jaszowiec, RDLP w Katowicach.
- Instrukcja Urządzania Lasu. 2003. DGLP. Warszawa.
- Poznański R. 2003. Wpływ czynników otoczenia na przeżywanie i ubywanie drzewostanów w klasach wieku. Akademia Rolnicza w Krakowie.
- Poznański R. 2004. Nowe metody regulacji w urządzaniu lasu. Akademia Rolnicza. Kraków.
- Poznański R. 2005. Wieki rębności i wieloaspektowa ocena ich stosowności. Sylwan 149 (3): 24-33.
- Poznański R. 2008. Wpływ czynników otoczenia na przeżywanie i ubywanie drzewostanów w klasach wieku w przerebowo-zrębowym sposobie zagospodarowania. Sylwan 152 (4): 30-37.
- Poznański R. 2009. Etat według potrzeb hodowlanych dla różnowiekowych lasów o strukturze przerebowej lub do niej zbliżonej. Sylwan 153 (3): 158-163.
- Poznański R., Boroń A., Wróblewska I. 1999. Długość okresu odnowienia a intensywność cięć rębnych w przerebowo-zrębowym sposobie zagospodarowania. Sylwan 140 (4): 91-95.
- Rutkowski B. 1989. Urządzanie lasu. Cz. I. Skrypty dla Szkół Wyższych. AR. Kraków.
- Szabla K. 2004. Problematyka użytkowania lasu w RDLP w Katowicach. Stan zasobów drzewnych lasów państwowych i możliwości ich użytkowania. Ustroń-Jaszowiec.
- Szujecki A. 2003. Przyszłość lasów państwowych. Optymalny model. Głos Lasu 10.
- Ustawa o lasach z dnia 28.09.1991 roku. 1991. Dz.U. nr. 56, poz. 679.
- Wyniki aktualizacji stanu powierzchni leśnej i zasobów drzewnych w Lasach Państwowych na dzień 1 stycznia 2009. 2009. BULiGL, Warszawa.
- Zajączkowski J. 2002. Pokusa jest złym doradcą. Las Polski 19.
- Zarządzenie nr 11 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14.02.1995 r. w sprawie prowadzenia gospodarki na podstawach ekologicznych. 1995. DGLP, Warszawa.
- Zarządzenie nr 11A Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11.05.1999 r. w sprawie prowadzenia gospodarki na podstawach ekologicznych. 1999. DGLP, Warszawa.

SUMMARY

Evaluation of the methods and principles of forest management in the State Forests in the past two decades

For over 20 years, yield regulation in managed forests has been based on the criterion of maturity, while in protective forests on the criterion of silvicultural needs. The extent of intermediate felling in the forests of both categories is estimated for all premature stands taken together.

Respecting the criterion of rotation age is the silvicultural objective and the basic tool of forest management for implementing the national forest policy, while in yield regulation the maturity criterion serves to classify all stands as mature and pre-mature. The average rotation age set for the dominant tree species in a forest stand has so far been used as a maturity criterion. At present, the length of rotation age is an average age calculated on the basis of several premises. The use of so determined rotation age, as a production target and the tool of forest management for implementing the national forest policy, for the division of stands into mature and pre-mature, and for yield regulation based on the maturity criterion is not currently justified.

The system of determining the allowable cut in managed forests has defects that cannot be eliminated, since they are inherent in the properties of allowable cuts as their components. The allowable cut is based on rotation age referring to the criterion of maturity, while that based

on average age to the criterion of sustainability of the forest as a substitutional element. These two types of allowable cut do not take into consideration the third criterion of regulation, i.e., spatial order in poorly structured stands or in stands with random spatial distribution, especially important in the forests administered by the State Forests. Due to the location of cutting sites according to the principles of a normal forest model, only a small group of mature stands are designed for felling. The adopted rotation age and prescribed cut are found to be not fully respected at any stage of regulation, planning and implementation of cutting plans. As a result, wood, the main crop in forestry is not uniform in terms of rotation age and fails the adopted criteria of crop maturity. Protective forests are not subject to management unless cut determination derives from silvicultural needs, without specifying the criteria for these needs. The level of cuts subjectively determined by quality control inspectors is not respected in forest management practice and should be recommended for use in the forests administered by the State Forests. The level of cuts subjectively determined by quality control inspectors is not respected in forest management practice and should be recommended for use in the forests administered by the State Forests.

The introduction of ecological principles to forest management two decades ago, has influenced the cutting plans and the effectiveness of their implementation, and helped reduce forest use and increase the area of mature and over-mature forest stands. The inclusion of 35% of the land managed by the State Forest in Natura 2000 and the introduction of a new reserve protection status for forests in the form of so-called reference areas will bring further restrictions on the management and use of forests. The effects of over twenty years of management according to the described criteria and principles have contributed to the ongoing process of stand aging. This is already a major threat to the health and stability of stands and a difficulty in maintaining the stability and sustainable development of forests.